

Egzamin z prawa cywilnego, 7 czerwca 2021 r.

Jan był całkowicie ubezwłasnowolniony, a jego opiekunem był Kazimierz. Sąd stwierdził nabycie przez Jana spadku po Barbarze na podstawie testamentu. Spadek obejmował m.in. własność gruntu, na którym znajdował się budynek mieszkalny obejmujący cztery wynajmowane lokale. Budynek był w złym stanie technicznym, toteż Kazimierz zlecił prowadzącemu firmę remontową Grzegorzowi przygotowanie budynku do remontu, a doraźnie - umieszczenie ostrzeżeń o zagrożeniu. Grzegorz jednak nie wypełnił tej dyspozycji Kazimierza. Fragment elewacji budynku oderwał się i spadł na zaparkowany tuż przy ścianie budynku samochód Renaty. Naprawa kosztowała 15 000 zł. Renata zażądała od Jana, Kazimierza i Grzegorza zwrotu kosztów naprawy. Ponieważ wezwanie pozostało bez odpowiedzi, wystąpiła przeciwko nim o zapłatę solidarnie 15 000 zł. Zanim zapadł wyrok, doszło do zmiany postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku wobec nieważności testamentu powołującego Jana do spadku. Sąd ostatecznie stwierdził nabycie spadku przez Halinę. Od uszkodzenia samochodu Renaty minęło siedem miesięcy.

1. Czy żądanie Renaty zasługuje na uwzględnienie?
2. Czy Jan miałby do kogoś roszczenie o zapłatę, gdyby roszczenie Renaty zostało zaspokojone z jego majątku?

ROZWIĄZANIE

Pytanie 1.

I. Podstawa roszczenia

Renata mogłaby mieć roszczenie wobec Jana na podstawie art. 434 k.c.

Renata mogłaby mieć roszczenie wobec Kazimierza na podstawie art. 429 k.c.

Renata mogłaby mieć roszczenie wobec Grzegorza art. 415 k.c.

II. Powstanie roszczenia

1. Roszczenie wobec Jana, art. 434 k.c., przesłanki:

- a) szkoda,
- b) posiadanie samoistne Jana,
- c) oderwanie się części budowli,
- d) związek przyczynowy między oderwaniem się części budowli a szkodą,
- e) związek oderwania się części budowli z brakiem utrzymania w należytym stanie lub z wadą w budowie.

ad a) szkoda

Naprawa uszkodzonego samochodu kosztowała Renatę 15 000 zł. O taką sumę jej majątek się pomniejszył w porównaniu z hipotetyczną sytuacją, w której nie doszłoby do uszkodzenia samochodu. Koszt naprawy samochodu wyraża zatem poniesioną przez Renatę szkodę.

Przesłanka spełniona.

ad b) posiadanie samoistne Jana

Odpowiedzialność opartą na podstawie art. 434 k.c. ponosi samoistny posiadacz budowli. Posiadaczem samoistnym rzeczy jest osoba, która włada nią jak właściciel (art. 336 k.c.). Jan jest osobą całkowicie ubezwłasnowolnioną. Jego majątkiem

zarządza Kazimierz, będący – jako opiekun – jego przedstawicielem ustawowym. Budynek był częścią składową nieruchomości, której własność należała do spadku po Barbarze. Pierwotnie obowiązywało postanowienie o stwierdzeniu nabycia owego spadku przez Jana. W takich okolicznościach Kazimierz zlecił przygotowanie budynku do remontu i umieszczenie ostrzeżeń o zagrożeniu Grzegorzowi. Jest to zachowanie, które należy zinterpretować jako wykonywanie przez Kazimierza uprawnień właściciela w imieniu Jana. Tym samym Jan był posiadaczem samoistnym. Nie zmienia tej oceny późniejsza zmiana postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku na rzecz Haliny. Wynika z niej bowiem jedynie brak przymiotu właściciela po stronie Jana. Posiadanie zaś – jako stan faktyczny – nie musi być zgodne ze stanem prawnym posiadanej rzeczy.

Odpowiedzialności Jana na podstawie art. 434 k.c. nie wyłączałaby nawet jego ewentualna niepoczytalność, ponieważ znosi ona jedynie odpowiedzialność opartą na zasadzie winy (art. 425 k.c.), tymczasem czyn niedozwolony uregulowany w art. 434 k.c. został oparty na zasadzie ryzyka. Poza tym samo (nawet całkowite) ubezpieczenie nie wyłącza odpowiedzialności za czyn niedozwolony na jakiegokolwiek podstawie, choć ze względu na jego przesłanki może uprawdopodobniać niepoczytalność.

Przesłanka spełniona.

ad c) oderwanie się części budowli

Według kazusu oderwała się część elewacji budynku, co wprost wskazuje na spełnienie się analizowanej przesłanki.

Przesłanka spełniona

ad d) związek przyczynowy między oderwaniem się części budowli a szkodą

Zgodnie z art. 361 § 1 k.c. odpowiedzialność za szkodę obejmuje tylko normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła. Tutaj należałoby odnieść powiązanie przyczynowe nie tyle do czyjegoś działania bądź zaniechania, co do samego faktu oderwania się fragmentu budynku. Test przyczynowości przeprowadza się dwustopniowo. W pierwszym kroku należy zbadać, czy oderwanie się części elewacji było warunkiem koniecznym uszkodzenia samochodu. Na pytanie to trzeba odpowiedzieć twierdząco: gdyby część elewacji się nie oderwała i nie spadła na samochód, nie doszłoby do jego uszkodzenia. Drugi etap, to zbadanie czy szkoda jest normalnym następstwem danego zdarzenia, tzn. czy wystąpienie owego zdarzenia każdorazowo zwiększa prawdopodobieństwo wystąpienia szkody. Niewątpliwie oderwanie się fragmentu elewacji budowli każdorazowo zwiększa prawdopodobieństwo uszkodzenia pojazdów zaparkowanych w pobliżu.

Przesłanka spełniona.

ad e) związek oderwania się części budowli z brakiem utrzymania w należytych stanie lub z wadą w budowie

Spełnienie tej przesłanki jest objęte domniemaniem ze względu na poprzedzający ją w art. 434 k.c. zwrot „chyba że”. Powód nie musiałby zatem udowadniać tego

związku, to pozwany mógłby jedynie przeprowadzić przeciwdowód, wykazując brak związku oderwania się części budowli z brakiem utrzymania w należytym stanie lub z wadą w budowie. Stan faktyczny wskazuje na to, że taki przeciwdowód by się nie powiódł, jako że budynek był w złym stanie technicznym, a Kazimierz postanowił go wyremontować i umieścić ostrzeżenia o związanym z tym zagrożeniu.

Przesłanka spełniona.

Wobec spełnienia wszystkich przesłanek, roszczenie o naprawienia szkody przez Jana powstało.

2. Roszczenie wobec Kazimierza, art. 429 k.c., przesłanki;

- a) szkoda;
- b) powierzenie czynności;
- c) związek przyczynowy między zachowaniem się wykonawcy a szkodą;
- d) wyrządzenie szkody przy wykonywaniu powierzonych czynności;
- e) powierzenie wykonania czynności nieprofesjonaliście
- f) wina w wyborze.

ad a) szkoda

Przesłanka spełniona – zob. ad 2. a)

ad b) powierzenie czynności

W stanie faktycznym zawarta jest informacja, że Kazimierz zlecił Grzegorzowi przygotowanie remontu i umieszczenie ostrzeżeń o zagrożeniu. Brak natomiast wzmianki o uzyskaniu przez Kazimierza zezwolenia sądu na dokonanie tych czynności zarządu majątkiem Jana (art. 156 k.r.o.). Ewentualny brak zezwolenia nie ma jednak wpływu na skuteczność powierzenia wykonania czynności w rozumieniu art. 429 k.c.

Przesłanka spełniona

ad c) związek przyczynowy między zachowaniem się wykonawcy a szkodą

Test przyczynowości należy przeprowadzić według wyżej przedstawionych zasad – zob. ad 1. d). Z dużym prawdopodobieństwem można przyjąć, że gdyby ostrzeżenie o zagrożeniu związanym ze złym stanem budynku było umieszczone w widocznym miejscu, Renata nie zaparkowałaby samochodu w pobliżu budynku i nie doszłoby do jego uszkodzenia wskutek oderwania się fragmentu elewacji. Brak widocznej dla otoczenia informacji o zagrożeniu związanym ze złym stanem budynku każdorazowo zwiększa prawdopodobieństwo znajdowania się osób bądź rzeczy w pobliżu budynku. Należy zatem przyjąć, że między zachowaniem się Grzegorza a szkodą zachodzi normalny związek przyczynowy.

Przesłanka spełniona.

ad d) wyrządzenie szkody przy wykonywaniu powierzonych czynności

Szkoda powstała bezpośrednio wskutek niepełnego wykonania przez Grzegorza prac przygotowawczych powierzonych mu przez Kazimierza.

Przesłanka spełniona.

ad e) powierzenie wykonania czynności nieprofesjonaliście

Odpowiedzialność powierzającego jest wyłączona, jeżeli powierzył wykonanie czynności osobie, przedsiębiorstwu lub zakładowi, które w zakresie swej działalności zawodowej trudnią się wykonywaniem takich czynności. Grzegorz, będący wykonawcą, prowadził firmę remontową.

Przesłanka nie została spełniona.

ad f) wina w wyborze

Stan faktyczny kazusu nie zawiera informacji wskazujących na niedochowanie należytej staranności przy wyborze wykonawcy. Jednakże występujący w art. 429 k.c. zwrot „chyba że” ustanawia domniemanie winy w wyborze. Zatem to Kazimierz musiałby udowodnić brak winy w wyborze. Samo wykazanie powierzenia wykonania czynności mogłoby z tego punktu widzenia być niewystarczające.

Przesłanka spełniona.

Roszczenie nie powstało ze względu na niespełnienie przesłanki powierzenia wykonania czynności nieprofesjonaliście.

3. Roszczenie wobec Grzegorza, art. 415 k.c., przesłanki;

- a) szkoda,
- b) związek przyczynowy między zachowaniem się Grzegorza a szkodą,
- c) bezprawność,
- d) wina.

ad a) szkoda

Przesłanka spełniona – zob. ad 1. a)

ad b) związek przyczynowy między zachowaniem się Grzegorza a szkodą

Przesłanka spełniona – zob. ad 2. c)

ad c) bezprawność

Przepis art. 415 k.c. nie ujmuje bezprawności jako odrębnej od winy przesłanki odpowiedzialności. Tradycyjnie w prawie cywilnym winę ujmowało się w dwóch aspektach – obiektywnym i subiektywnym. Aspekt zewnętrzny – obiektywna nieprawidłowość jest w istocie tożsamy z bezprawnością, którą w prawie cywilnym należy rozumieć szeroko jako niezgodność z prawem bądź z zasadami współżycia społecznego. Natomiast aspekt subiektywny odpowiadałby winie w sensie ścisłym, rozumianej podobnie jak w prawie karnym. Obecnie przeważa wąskie ujęcie winy, jako subiektywnej zarzucalności czynu. Zgodnie jednak przyjmuje się, że czyn ten musi być bezprawny w wyżej podanym znaczeniu.

Zasady współżycia społecznego wymagały, aby Grzegorz wykonując prace przygotowujące do remontu postępował tak, żeby nie narażać na niebezpieczeństwo innych osób znajdujących się w pobliżu budynku. Zaniechanie umieszczenia ostrzeżeń o zagrożeniu związanym ze złym stanem budynku nie czyniło zadość temu wymaganiu, było zatem bezprawne.

Przesłanka spełniona.

ad d) wina

Bezprawny czyn jest zarzucalny, a więc zawiniony, jeśli sprawca ma odpowiednie kwalifikacje psychiczne. Musi on cechować się odpowiednią dojrzałością, czyli mieć ukończone co najmniej 13 lat (art. 426 k.c.). Powinien także działać z odpowiednim rozeznaniem, które wyłącza niepoczytalność (art. 425 k.c.). Skoro Grzegorz prowadził firmę remontową, to na pewno miał ukończone co najmniej 13 lat. Brak także w stanie faktycznym informacji mogących stawiać pod znakiem zapytania jego poczytalność.

Odpowiedzialność na zasadzie winy obejmuje zarówno czyn umyślny, jak i nieumyślny. W tym ostatnim przypadku granicę odpowiedzialności wyznacza zwykłe niedbalstwo, polegające na niedołożeniu należytej staranności. Należy przyjąć, że Grzegorz przez zaniechanie umieszczenia ostrzeżeń nie dochował należytej staranności. Tym samym można przypisać mu winę.

Przesłanka spełniona.

Roszczenie powstało.

Ponieważ Jan i Grzegorz są współodpowiedzialni za wyrządzenie szkody Renacie, ich odpowiedzialność jest solidarna (art. 441 § 1 k.c.).

III. Aktualność roszczenia

Stan faktyczny nie zawiera informacji wskazujących na zaistnienie zdarzeń prawnych mogących uzasadniać wygaśnięcie przeanalizowanych roszczeń Renaty takich jak np. zaspokojenie wierzyciela, zwolnienie z długu czy potrącenie. Należy zatem przyjąć, że roszczenia te nie wygasły.

IV. Wymagalność

Zobowiązanie do naprawienia szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ma charakter bezterminowy. Świadczenie powinno zatem być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do zapłaty (art. 455 k.c.). Według kazusu Renata wezwała Jana, Kazimierza i Grzegorza do zapłaty 15 000 zł i następnie, wobec bezskuteczności wezwania, wystąpiła z powództwem o zapłatę. Roszczenia te stały się więc wymagalne.

V. Zaskarżalność

Analizowane roszczenia mogłyby się stać niezaskarżalne gdyby upłynął termin ich przedawnienia i dłużnicy podnieśliby zarzuty przedawnienia (art. 117 § 2 k.c.).

Termin przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym określa art. 442¹ k.c. W przypadku szkody na mieniu zastosowanie znajdzie art. 442¹ § 1 k.c., według którego roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się albo przy zachowaniu należytej staranności mógł się dowiedzieć o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia, jednak nie później niż dziesięć lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę. Według kazusu od powstania szkody minęło dopiero siedem miesięcy. Termin przedawnienia jeszcze nie upłynął, roszczenia są więc nadal zaskarżalne.

Odpowiedź: Żądanie Renaty zasługuje na uwzględnienie w zakresie zapłaty przez Jana i Grzegorza solidarnie 15 000 zł. Roszczenie o naprawienie szkody nie przysługuje natomiast Renacie do Kazimierza.

Pytanie 2.

I. Podstawa prawna roszczenia

Jan mógłby mieć roszczenie do Grzegorza na podstawie art. 441 § 3 k.c.

Jan mógłby mieć roszczenie do Kazimierza na podstawie art. 471 k.c.

II. Powstanie roszczenia

1. Roszczenie wobec Grzegorza, art. 441 § 3 k.c., przesłanki:

- a) Jan naprawił szkodę Renaty,
- b) Jan ponosił odpowiedzialność za tę szkodę mimo braku winy,
- c) Grzegorz odpowiadał za tę szkodę na zasadzie winy,
- d) Zachowanie się Grzegorza było wyłączną przyczyną szkody.

ad a) Jan naprawił szkodę Renaty

Przesłanka spełniona wprost według treści pytania.

ad b) Jan ponosił odpowiedzialność za tę szkodę mimo braku winy

Jan ponosił odpowiedzialność na podstawie art. 434 k.c., która jest oparta na zasadzie ryzyka – zob. odpowiedź na pytanie 1, ad II. 1. b)

Przesłanka spełniona.

ad c) Grzegorz odpowiadał za tę szkodę na zasadzie winy

Grzegorz ponosił odpowiedzialność na podstawie art. 415 k.c., która jest oparta na zasadzie winy – zob. odpowiedź na pytanie 1, ad II. 3. d)

Przesłanka spełniona.

Ad d) zachowanie się Grzegorza było wyłączną przyczyną szkody

Odpowiedzialność regresowa na podstawie art. 441 § 3 k.c. wchodzi w grę jeżeli zachowanie się osoby odpowiedzialnej mimo braku winy nie pozostawało w związku przyczynowym ze szkodą. Wprawdzie przy analizie odpowiedzialności Jana badano związek przyczynowy, jednak był to związek między oderwaniem się budynku a szkodą, a nie między jakimkolwiek zachowaniem się Jana, choćby niezawinionym a szkodą. W tym znaczeniu zawinione zachowanie się Grzegorza stanowiło jedyną przyczynę szkody poniesionej przez Renatę.

Przesłanka spełniona.

Wobec spełnienia wszystkich przesłanek powstało roszczenie regresowe Jana wobec Grzegorza.

2. Odpowiedzialność Kazimierza, art. 471 k.c., przesłanki:

- a) szkoda,
- b) niewykonanie bądź nienależyte wykonanie zobowiązania, za które ponosi odpowiedzialność Kazimierz

- c) związek przyczynowy między niewykonaniem bądź nienależytym wykonaniem zobowiązania a szkodą.

ad a) szkoda

Poniesienie szkody przez Jana wynika wprost z pytania.

Przesłanka spełniona.

Ad b) niewykonanie bądź nienależyte wykonanie zobowiązania, za które ponosi odpowiedzialność Kazimierz

Kazimierz był opiekunem Jana. Zgodnie z art. 155 § 1 k.r.o., do jego obowiązków należało sprawowanie pieczy nad majątkiem Jana. Do wykonywania tego obowiązku znajdują odpowiednie zastosowanie przepisy o władzy rodzicielskiej (art. 155 § 2 k.r.o.). Zgodnie z art. 101 § 1 k.r.o. w zw. z art. 155 § 2 k.r.o. opiekun powinien sprawować z należytą starannością zarząd majątkiem pupila. Kazimierz mógłby zatem odpowiadać za niedochowanie należytej staranności w zarządzie majątkiem Jana. Przy czym, jeżeli wykonywał ten zarząd za pomocą innej osoby, jest odpowiedzialny jak za własne działanie lub zaniechanie za działania i zaniechania pomocnika (art. 474 k.c.). Kazimierz, powierzając zabezpieczenie budynku Grzegorzowi, dochował należytej staranności, ponieważ powierzył te czynności profesjonalście, mógł więc oczekiwać, że zostaną podjęte niezbędne czynności mające na celu uchylenie niebezpieczeństwa związanego ze zły stanem budynku. Należytej staranności nie dochował natomiast Grzegorz, który nie umieścił ostrzeżeń o zagrożeniu. Zatem Kazimierz na zasadzie ryzyka może odpowiadać za zawinione zaniechanie Grzegorza.

Przesłanka spełniona.

ad c) związek przyczynowy między niewykonaniem bądź nienależytym wykonaniem zobowiązania a szkodą

Ze względu na to, że bezpośrednim wykonawcą był Grzegorz, istotny jest związek przyczynowy między zachowaniem się Grzegorza a szkodą poniesioną przez Jana. Jak już wykazano, normalny związek przyczynowy zachodził między zachowaniem się Grzegorza a szkodą poniesioną przez Renatę. Z kolei poniesienie szkody przez Renatę – przy spełnieniu innych przesłanek – pociągnęło za sobą odpowiedzialność odszkodowawczą Jana, której następstwem było spełnienie świadczenia odszkodowawczego kosztem majątku Jana. Można zatem przyjąć, że szkoda poniesiona przez Jana pozostawała w normalnym związku przyczynowym z zachowaniem się Grzegorza.

Przesłanka została spełniona.

Wobec spełnienia wszystkich przesłanek roszczenie Jana przeciwko Kazimierzowi powstało.

Ponieważ Kazimierz jest przedstawicielem ustawowym Jana (art. 98 § 1 zd. 1 w zw. z art. 155 § 2 k.r.o.), dochodzenie przez Jana zapłaty odszkodowania przed sądem wymagałoby ustanowienia dla niego kuratora (art. 98 § 3, art. 99 § 1 w zw. z art. 155 § 2 k.r.o.).

Zarówno Grzegorz jak i Kazimierz odpowiadają na różnych podstawach prawnych za tę samą szkodę poniesioną przez Jana. Zaspokojenie wierzyciela przez jednego z nich zwalnia drugiego wobec odpadnięcia interesu wierzyciela. Są oni zatem odpowiedzialni *in solidum*.

III. Aktualność roszczeń

Stan faktyczny nie zawiera informacji wskazujących na zaistnienie zdarzeń prawnych mogących uzasadniać wygaśnięcie przeanalizowanych roszczeń Jana takich, jak np. zaspokojenie wierzyciela, zwolnienie z długu czy potrącenie. Należy zatem przyjąć, że roszczenia te nie wygasły.

IV. Wymagalność roszczeń

Roszczenie regresowe oparte na art. 441 § 3 k.c. staje się wymagalne z chwilą zaspokojenia wierzyciela przez jednego z dłużników solidarnych. Roszczenie Jana wobec Grzegorza jest już wymagalne.

Natomiast roszczenie odszkodowawcze Jana wobec Kazimierza jest bezterminowe. Jego wymagalność należy zatem ustalić na podstawie art. 455 k.c. Stanie się one wymagalne niezwłocznie po wezwaniu do zapłaty wystosowanym przez Jana po odzyskaniu przez niego zdolności do czynności prawnych albo przez jego przedstawiciela ustawowego, który zastąpiłby Kazimierza.

V. Zaskarżalność roszczeń

Analizowane roszczenia stałyby się niezaskarżalne, gdyby uległy przedawnieniu i zostałyby podniesiony przez dłużnika zarzut przedawnienia (art. 117 § 2 k.c.).

Termin przedawnienia obydwóch roszczeń należy ustalić według reguły ogólnej, wyniesie on zatem 6 lat (art. 118 k.c.).

Bieg terminu przedawnienia roszczenia względem Grzegorza rozpoczął się następnego dnia po zaspokojeniu się Renaty z majątku Jana. Ponieważ Jan już w chwili wymagalności roszczenia miał przedstawiciela ustawowego, a termin przedawnienia wynosi 6 lat, nie dojdzie do wstrzymania zakończenia terminu przedawnienia na podstawie art. 122 § 1 k.c. Ponieważ od uszkodzenia samochodu Renaty minęło dopiero 7 miesięcy, należy przyjąć, że termin sześcioletni jeszcze nie upłynął.

Ponieważ Kazimierz jest opiekunem Jana, bieg terminu przedawnienia skierowanego przeciwko Kazimierzowi roszczenia odszkodowawczego jeszcze się nie rozpoczął, ponieważ istnieje przeszkoda prowadząca do zawieszenia biegu terminu przedawnienia (art. 121 pkt 2 k.c.).

Obydwa roszczenia są zatem zaskarżalne.

Odpowiedź: Janowi przysługuje roszczenie o zwrot równowartości zapłaconej Renacie sumy zarówno od Grzegorza, jak i od Kazimierza. Jednak roszczenie do Kazimierza nie jest jeszcze wymagalne.